ЦАРДИ БЕРÆ НÆДТÆ EC. ИСАРÆХСÆ СИ ХУÆЗДÆРИ РАВЗАРУН!...

Ертж боней джргъи – 17, 18, 19 сентябри цжудзжнжнцж Ужржсей Федералон Ембурди Паддзахадон Думжмж жезурститж. Еци бжнтти ма кжииджр регионти рацжудзжнжниж бунжттон жезурститж. Аци гъуддаг ахсгиаг жй, нж цардаржэти хабжрттж идардджр куд жнхжстгонд цжудзжнжнцж, уой нимайгжй. Уомж гжсгж ба ни алкеджр жхецжн ихжсбжл банимайжд жвзурстити архайун.

№33 (814) 2021 анзи 18 сентябрь - рухжни мжйж

АРФÆ КÆНÆН!..

«КУРЧАТОВИ институт»-и ДИРЕКТОР

Уæрæсей Хецауади Сæрдар Михаил МИШУСТИНИ бардзурдма гасга, Иристоней рацеуег ХЪАМБОЛТИ Марати исфедар кодтонца Национ æртасæн центр «Курчатови институт»-и директо-

Цалдæр анзей дæргъи Хъамболи-фурт амунд институти ахеста вице-президенти бунат. 2006 анзжй фжстжмж куста Наукæ æма инновацити федералон агентади разамонæги хуæдæййевæгæй, 2010-2014 жнзти ба – Ужржсей ахурадæ æма науки министри хуæдæййевæгæй. 2015 анзи Хъамболти Марати бахастонца жнангъжлаги уавартай багъæуай кæнуни æма сæ еуварс кæнуни, уæдта зингисервæзтон æдасдзийнади фадуæттæ аразуни фæдбæл хецауадон къамиси иуонгти номхигъдмæ. Уомæй уæлдай, не 'мзæнхон лæудтæй атомон энергий унаффейади ема ин лицензи дæттуни фæдбæл федералон къамиси сæргъи. Хъамболи-фуртмæ ес Уæресей паддзахадон службӕй уӕлдӕр, 1-аг къӕпхӕни æцæг паддзахадон унаффæгæнæги цин.

АХСГИАГ ФАРСТА

Кирови райони станицæ Змейкаги Пашковскийи гъæунги гъжуама аржзт жрцжуа сувæллæнтти фæзæ, фал уой туххей кустите, ка се гъжуама жнхжст кжна, етж сж нержнгж идайгж джр нама ракодтонца. Уой фадбæл æрæги Хецауади æмбурди дзубанди ку рацудæй, ужд райони разамунд сжхе ржститж кжнуни зжрдтжй исрæуонæ кодтонцæ, гъома, сæ бон нæй аразæг компаний разамонæги иссерун. Гъе дин, гъе, - куд фæззæгъунцæ, арс уинæ æма ин уотемæй ба æ фæд агорæ.

Æма уæхæн цаутæ, гъулæггагæн, минкъий нæ 'нцæ на республики инна раужнти дæр. Еци æнæгъдаудзийнади фæдбæл Цæгат Иристони Сæргълæууæги ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Сергей Меняйло хъжбжр карзжй дзурдта, ереги республики министрадта ама ведомствити, уæдта муниципалон хецаудзийнади оргæнти разамонгутж ци аппаратон жмбурд исаразтонцае, уоми. Профилон ведомствити бæрнон косгутæн байхес кодта, цемей феккарздер кенонце се цестдард, арæзтадон куститæ ка гъæуама æнхæст кæна, еци подрядон организацити архайдмæ. Гъуддаг уой медæгæ 'й, ӕма уонӕй еуӕй-еуетӕ, куд син жнцонджр жй, уотж дарунца сахе, ахсгиаг объектти арæзтади графиктæ ихалунцæ. Уой фæдбæл, Сергей Меняйло ци дæнцæ æрхаста, уомæ гæсгæ, зæгъæн, æртæ рæвдауæндоней арæзтади график зингæ никъкъулумпи 'й. Зӕгъун гъæуй уой, жма еци объекттж исаразун ке бæрни бакодтонцæ, уони хæццæ бадзурдтæ федаргонд æцудæнцæ сауæнгæ евгъуд анзи декабри мæйи.

– Кæд подрядчикки хæццæ бадзурд декабри бафинстайта. кæд е анзи æмбес проект исаразунбæл бахарз кодта, уæд ма арæзтадæмæ ба кæд бавналдзæнæй? Подрядон организаците се кусти къулумпидзийне дтæмæ аллихузон рæуæнттæ радавунцае аема сумах ба, сае фæливддзийнæдтæ син лæдæргæй, уæддæр сæ хæццæ исарази уотæ. Уотемæй ба етæ нæ, фал мах гъæуама æвæрæн домæнтæ. Уæхæн цæстдарди хæццæ гъуддæгутæ кенæ æгирид нæ фæррæстмæ уодзæнæнцæ, кенæ ба хъæбæр зинтей. Ема уобел мах неци хузи арази уæн. Æма куд уæн

Уой номержнжн жрмжг абони мухур

кæнæн 4-5-аг фæрстæбæл.

Æрæги нæ республики косæг балций адтæй паддзахадон корпораци «Цæрæнбунатон-коммуналон хæдзарадæ райарæзтæн агъазади Фонд»-и разамонгути делегаци: Цæстæдарæг совети сæрдар Сергей Степашин, генералон директор Константин Цицин, æ хуæдæййевæг Тамирлан Аджиев. Цæгат Иристони Сæргълæууæги ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Сергей Меняйло, Хецауади иуонгти æма профилон ведомствити разамонгути хæццæ фембæлдтити рæстæг æрдзубанди кодтонцæ аци къабази берæ аллихузон фарстати фæдбæл, исаразтонцæ бадзурдтæ æмгустади туххæй.

Хузи: Сергей МЕНЯЙЛО ама Сергей СТЕПАШИН.

ОФИЦИАЛОН ÆГЪДАУÆЙ НÆ АБОНИ ЦАРДИУАГИ АХСГИАГ ФАРСТАТИ ТУХХÆЙ

ÆНТÆСТГИН АРХАЙДÆН РАВГИТÆ ГЪ**Æ**УАМА Н**Æ**ХЕМ**Æ** УОНЦÆ ÆНХÆСТÆЙ

Нæ республикон хецаудзийнади 'рдигжй еудадзугон цжстдард цжуй эпидемиологон уавæрмæ, уæдта коронавируси пандемий нихмж мадзжлттж куд жнхжстгонд цжунцж, жма ма жнжмжнгж ци исаразун гъжуй, уомж. Цжгат Иристони Сӕргълӕууӕги ихӕстӕ рӕстӕгмӕ жнхжстгжнжг Сергей МЕНЯЙЛО жржги министрадти жма ведомствити, уждта муниципалон оргæнти разамонгути хæццæ ци аппаратон æмбурд исаразта, уоми бæлвурд дзубанди бабæй цудæй еугур еци фарстати туххжй. «Роспотребнадзор»-и разамонæг Тибилти Алан куд фегъосун кодта, уотемæй фæстаг æртæ къуæрей джргъи эпидемиологон уавжр еуцжйджрбæрцæдæр хуæздæрæрдæмæ раййивта:

— Заегьжн, евгъуд къуаерей даргъи медицинон тести фарци коронавирусай ци сайгитае рабараег кодтан, уони нимадзае, уой размае къуаерей хаеццае рабаргай, рауадай 17 проценти минкъийдар. Уой хаеццае, сайгаедантти ке исаевардтонцае, еци адами нимадзае дар 4,3 проценти фамминкъийдар ай. Нури эпидемиологон уавар ама ковид-госпиталти архайди туххай дзоргай, Сергей Меняйло профилон ведомствае ама медицинон косаендантти разамонгути аргом раздахта, тауаеггураей ефтонгдзийнадае цайбаерцаебал анаййеп ай, уомае.

- Еугур ковид-госпитæлти дæр медицинон тауæггурæ гъæуама уа, гъæугæ цæйбæрца кануй, уомай фулдар. Уой ханца ба на **ж**вжстеуатжй аразун гъжуй еугур мадзжлттж дæр, цæмæй еци гъуддаги еске дæлбарæ ма ужн. Уомжн еугур фадужттж джр гъжуама исмадзал кæнæн. Уомæ гæсгæ ба æнæбунати рæуæнттæн бунат ма уа. Е куд æй, уотæ ку ракæнунцæ, гъома, тауæггурæ ласуни куст кæмæн байхæс кæнæн, уæхæн шофертæ, дан, нæ бон иссерун нæй. Етæ фæливд дзубандитæ 'нцæ, уомæн æма куд рабæрæг æй, уотемæй медицинон тауæггурæ ласунæн бæзгæ хуæдтолгите дер, уедта еугур гъеуге гельедите дæр кæмæ ес нæ республики, уæхæн шоферти бæрцæ хъæртуй фондзсæдемæ. Уомæ гæсгæ ба рартасун гъжуй, таужггурж ласуни жма инна кустити еугур равгита ама гананта

Сергей Меняйло жнжнездзийнадж гъжуайкжнуйнади министрадж жма «Роспотребнадзор»-и разамонгутжн байхжс кодта, цжмжй идардджр джр лжмбунжг цжстдард уа, бонжй-бонмж коронавирусжй сжйгити нимждзж куд жййевгж цжуй, уомж. Уой хжццж, ж дзубандимж гжсгж, республики эпидемиологон уавжр идардджр джр хужзджржрджмж ку жййева, ужд рагагъоммж рагьуди кжнун гъжуй медицинон косжнджнттж нжужгжй пъланон кусти фжткжмж раййевунбжл.

Уомæй уæлдай, республики разамонæг профилон ведомствити бæрнон косгутæн бай-хæс кодта, цæмæй гъæугæ æргом æздахонцæ адæми диспансеризаций фарстамæ дæр. Куд загъта, уотемæй, аци къуæрей идæрддзæф гъæути дæр гъæуама райдайуонцæ диспансеризаций мадзæлттæ.

— Гъжуге фадуетте исаразун гъжуй, цемей медицинон косгуте феххестегдер уонце адемме, — загъта Сергей Меняйло. — Æма цемей поликлиниките ема сейгеденти агъазгъжуаге адем берегейттей ради ма леууонце, уой туххей медицинон костуте гъжуама рабалци кенонце идерддзеф гъжуте ема ендер церен рауентеме. Республики Оперативон штаби радон ембурдме бацетте кенете белвурд игъосункенуйнаг, районтеме цеунен цал бригади иснисан кодтайте, циуавер графикме гесге косдзененце ема ендер уехен мадзелтти туххей. Еци къуари сконди гъжуама косонце социалон службити миневертте дер.

Нæ республики эпидемиологон уавæр æма коронавируси нихмæ циуавæр мадзæлттæ арæзт цæуй æма ма цæудзæнæй, уой фæдбæл дзубанди цудæй Хецауади æмбурди, æ Сæрдари ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Тускъати Тайморази разамундæй.

Куд си фегъосун кодтонце, уотемей тагъд агъази республикон клиникон сейгедони архайунце тауелгуре деттуни неуег уагеверд феххуездер кенунбел. Æненездзийнаде гъеуайкенуйнади министри ихесте

рæстæгмæ æнхæстгæнæг Тебиати Сослани дзубандимæ гæсгæ, еци-еу рæстæг Республикон клиникон сæйгæдони æвæрунцæ тауæггури дууæ уæлæнхасæн бæрцуати. Ведомстви цæттæ кæнунцæ «Ростехнадзор»-æн гъæугæ гæгъæдитæ. Тускъати Таймораз байхæс кодта æнæнездзийнадæ гъæуайкæнуйнади министрадæн, цæмæй медицинон организацити кустмæ алкæддæр сæ цæстæ даронцæ, бæрæг сæ кæнонцæ. Медицинон тауæггурæ ласунæн ба гъæуама бацæттæ кæнонцæ гъæугæ транспорт, цæйбæрцæ гъæуй, уойбæрцæй. Уой фæдбæл Тускъай-фурт загъта:

- Министрадæ гъæуама Промышленность жма транспорти ведомстви хжццж бакосонцж **жв**естеуатей медицинон тауеггуре ласунен транспорт балхæнуни гъуддагбæл. Гъæуама аци фарстай ужн хуждбарж. Хуждтолгити хецæуттæй корæги-коргæй нæ бон ахедгæ хузи косун ней, е баст ей тессагдзийнади хецце. Аци раужн ба тжссагдзийнаджн гъжуама бунат ма уа. Уомæй уæлдай ма Тускъай-фурт бафæдзахста, цæмæй Республикон бауæри жма венерологон диспансери хужцгжнезжй сейгитен уеленхасен бунетте искенуни фарстама ламбунаг аркасонца. А дзубандимæ гæсгæ, уоми 250 бунати æнцæ агъазиау агъаз, ема гъеуама цубур рестегме байгон уонцæ.

Нæ республики Сæргълæууæги æма Хецауади пресс-службæй нин куд фегъосун кодтонцæ, уотемæй Сергей Меняйлойи фæдзæхстмæ гæсгæ тагъд агъази Республикон клиникон сæйгæдони тауæггури системæ раййевунæн радех кодтонцæ 113 миллион æма 245, 3 мин соми.

Æнæнездзийнадæ гъæуайкæнуйнади министри ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Тебиати Сослани загъдмæ гæсгæ тауæггури системæ æнхæстæй æййевдзæнæнцæ бæлвурд домæнтæмæ гæсгæ æма аци анзи октябри кæронмæ гъæуама исцæттæ уа.

Куститæмæ цæстдард уодзæнæй «Ростехнадзор» ема «Росздравнадзор» -и экспертти 'рдигæй. Республикон клиникон сæйгæдони ма ку зæгъæн, тауæггурæн æвæрунцæ дууæ уæлæнхасæн бæрцуати. **ЗОНУЙНАГ**

«УÆРÆСЕЙАГ БИЙНОНТÆН – ЦÆРÆНУÆТТÆ»

Цæгат Иристони æ тухи бацудæй программæ «Уæрæсейаг бийнонтæн — цæрæнуæттæ». Арæзтадæ æма архитектури министради специалисттæ куд игъосун кæнунцæ, уотемæй программи архайгутæ сæхецæн фатертæ 'взардзæнæнцæ сæ равналæнтæмæ гæсгæ.

«Аразæги исбæрæг кодтан, ема куститæмæ бавналдта, фатертæ куд ема кеми уодзæнæнцæ, е бæрæг ей. Се равналенте ема фадуæттемæ гесге адем евзардзененце церен бунæтте. Нур дер ма программи архайгути ембурд кенен, се бон ей курдиæтте бунæттон хеунаффейади администраций церенуетти хайадеме, енхестгенег хецауади конд сермагонд къамистеме бадеттун», — зегъуй министради прессслужби разамонег Яне Войтова.

Цæгат Иристони разамонæг Сергей Меняйлойи хъеппересей фæззиндтæй программæ, уой фæрци адем райсдзененце цетте фатерте. Сæ аргъ базаради аргъæй уодзæнæй минкъийдæр. Ке бафæндæуа, уонæн се бон ей курдиетте къамистеме, бунæттон хеунаффæйади цæрæнуæтти бадæттун. Министради хайæдтæмæ син алли фæззелæнтæ амонунцæ, программи **ж**деугур**ж**й фæлгæти фатертæ исараздзæнæнцæ 84000 квадратон метри. Араздзæнæнцæ сæ къжпхжнгай, аржэт фиццаг хждэжртти дуæрттæ байгон уодзæнæнцæ 2022 анзи.

СКЪОЛАДЗАУТИ ХУÆЛЦИ ТУХХÆЙ

Цæгат Иристони Сæргълæууæги ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Сергей Меняйлойи бардзурмæ гæсгæ райдайæн кълæсти ахурдзаутæ æма цубуркъох бийнонти 'хсæн цæрæг сувæллæнттæн тæвдæ хуайраги аргъ 72 сомей уæнгæ исæмхузон кодтониæ.

Раздæр 1-4-аг кълæсти ахурдзаути хуæруйнаги аргъ адтæй 58 соми, республики аллихузон районти льготон къуæрттæ ба истонцæ 20-58 сомей аргъ хуайраг.

Нæ республики бюджет тæвдæ хуæруйнагæй цубуркъох бийнонти 'хсæн цæрæг сувæллæнтти бафсадунæн уæлæнхасæн радех кодта 36,4 миллион соми (амунд къуармæ хаунцæ 5-11-аг кълæсти 9837 ахурдзауи).

Феппайуйнаг: нæ республики 1-4-аг кълести еугур ахурдзаутен боне еу хатт тевде хуеруйнаг раттунце. Аци гъуддаген Цегат Иристон федералон центрей райста 256,8 миллион сомей берце субсиди. Аци анз 40831 цегатиристойнаг скъоладзауемен хуеруйнаг ратдзененце.

Цæгат Иристони Ахурадæ æма науки министрадæ анзи кæронмæ еугур паддзахадон æма муниципалон еумæйагахурадон косæндæнттæн ке бацæттæ кодта, хуайраги еци 10-бонон еумæйаг номхигъдмæ хаунцæ айдагъ тæвдæ хуæруйнаг нæ, фал рæзæ, гагарæзæ, æхсирæй конд хуæруйнаг æма халсартæй конд салæттæ дæр.

РÆУÆНТТÆ АГОРУНИ БÆСТИ

Ахсгиаг социалон объекттæ афойнадæбæл ку нæ исцæттæ уонцæ, уæд дзуапдæттæг ба гъæуама республикæ уа? - профилон министради разамунди æрфарста Сергей Меняйло.

Уæхæн уавæрæн идарддæр бухсжн нæбал ес. Ужхжн хатдзжг искæнгæй, республики разамонæг ведомствити бæрнон косгутæн байхæс кодта, цамай а хацца фембалдма арбахононца еугур подрядон организацити минæвæртти дæр. Уой хæццæ, рагагьомма жркжсун гъжуй, бадзурдти уагжвæрдтæ афойнадæбæл ка нæ æнхæст кæнуй, етæ гъæуама ци хузи æфхуæрд **жр**ц**ж**уонц**ж**, еци мадз**ж**лтти номхигъд.

– Фага 'й абтрнон подрядчиктан бухсунæн, – федарæй загъта Сергей Меняйло, – уонай, уадта сумахай дар еуӕй-еуетӕ ӕгӕр уӕлӕнгай цӕстингас даретæ федералон центри размæ, республика жхема ци ихаста есуй, уони ахедгæ хузи æнхæст кæнунмæ. Кæд подрячикæн æнæ райвазæ-байваза кангай косун а бон най, уад ин а басти байагордзинан жнджр компани-

Ахсгиаг социалон объекттæ аразуни фарстати фæдбæл фæстæдæр дзубанди цудæй республики Хецауади æмбурди дæр. Уоми Хецауади Сæрдари ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Тускъати Таймораз дæр еума хатт карзай бафадзахста профилон ведомствити разамонгутæн, цæмæй аразæг компанити хæццæ рахастдзийнæдтæ уонца карз, куд гъжуй, уотж косун си ке на фандуй, уони ханца саужнга бадзурдта фехалун.

Уомен ема, национ проектте енхæст кæнуни гъуддаги республикæ æхеме ци ихесте райста, уони енхест кæнуни берæ æнтæсуй, цæмæйдæрти ба иннæ регионтæй фулдæр, уæддæр ма нахътртондзийна дар ес. Загъжн, республики раздаужнджнтти арæзтадæ къулумпитæ æййафуй. Цӕй фудӕй е дӕр бӕлвурд жй, уомж гесте еци хъоргенет фарстате еуварсгонд арцауонца ана дзебалай.

Ембурди куд фегъосун кодтонцæ, уотемæй æртæ рæвдауæндони аразунца Гизали, Даллаг Санибай ама поселок Нæуæги. Горæтгæрон райони бунæттон хеунаффæйади администраций сæргълæууæг Есиати Руслан куд фегьосун кодта, уотемæй объектти фагæ нæ адтæй сесамайгутæ, куститæ уой туххæй фæстегæй байзадæнца. Мадта Маздаги райони Хъизлари гъжуи ржвдаужндонж аразунжн ба бара жрагиау равардтонца, жма уой туххæй фæкъкъулумпи 'й.

Ахсгиаг арæзтадон объекттæ нисангонд жмгъудтжмж гжсгж кжмжн не 'нтæсунцæ, еци кустуæтти разамонгутей амей фестеме карз дзуапп агурд ке цæудзæнæй, уобæл бундорон дзубанди цудей, ереги не республики Хецауади Сæрдари ихæстæ рæстæгмæ жнхжстгжнжг Тускъати Таймораз ци фембæлд исаразта, уоми.

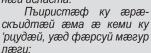
Тускъай-фурт син фегьосун кодта республики разамона Сергей Меняйлойи фæдзæхст: æмгъудтæмæ гæсгæ объектте ка не аразуй, еци организацити хæццæ бадзурдтæ гъæуй фехалун. Уомæй уæлдай ма аразгути размæ исæвардта ахсгиаг домæн, фæззæги бони рахастдзийнаде ку раййева, уед е куститæбæл фæззиндзæнæй, ахедге мадзелттей гьеуй испайда кенун. Бундорон арæзтади управлений разамундæн байхæс кодта, цæмæй исбæрег кенонце, арезтадеме ка нема бавналдта, еци организацити. Гъæуама сæ хæццæ бадзурдтæ фехалонцæ.

Аразæг кустуæтти разамонгутæ куд радзурдтонца, уотемай тагьд Хумаллаг ама Олгинскийи гъжути культури артдзестити рахецен уодзененце цалцæггæнæн-аразæн гъуддагута. Объектте цеттей ратдзененце аци анз октябри мейи. Дзеуегигьеуи 11аг скъолай цалцæггæнæн гъæугæ проектон-хæрзти гæгъæдитæ исцæттæ 'нцæ, сентябри кæрони тагъд агъази Республикон клиникон сейгедони инфекцион незтæ дзæбæхгæнæн хайади бастихаййи экспертиза цатта уодзанай. Уота - спортивон объектти гасъ**ждитж** д**ж**р.

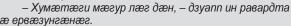
Арæзтадон куститæ ци тухстдзийнæдтæ къулумитæ кæнунцæ, уони фæдбæл дзубандитæмæ байгъосгæй, Тускъати Таймораз баханхæ кодта уой, жма уонжн сж фиццагиджр хъоргжнаг ей, косаг туха ке на фага кануй, е. Никкидæр ма еу хатт фарста уотæ исæвардта, цæмæй хъоргæнæг нæхъæртондзийнæдтæ афойнадæбæл eyварсгонд цæуонцæ æма национ национ проектте жнхжст кжнуни къулумпитж ма уа, еугур кустите дер енхестгонд цæуонцæ гъæугæ кустадон фæткæмæ

ЗУНДГИН ЗАГЪД ФАТ ÆЙ!..

Еууæхæни, дан, пъиристæф æхе 'ртадта мали. Накж кжнун нж зудта жма нихъулун байдæдта. Еци рæстæг уобæлти æрбацудей мегур лег, ема, уавер ралæдæргæй, æхе багæлста малмæ пъиристæфи донæй исласта.

– Ка дæ, зæгъай мин æй.

– Hæ, нæ, зæгъæ мин дæ ном, æз ба дæ лæвæртти буни фæккæнон! – дзоруй имæ пъиристæф.

Неци мæ гъæуй, цæй лæвæрттæ мин кæнис: лæг исавджй жма 'й фжййервжзун кодтон... Уой туххжй цжй лæвар гъæуй?

- Æз ка дæн, уой нæ зонис, æвæдзи? Æз пъиристæф дæн!

– Ус!.. Сабур уо, дæ мæрдти хатирæй!.. Макæмæн æй исгъæр кæнæ, æз дæ фæййервзун кодтон, уой: адæм мæ бахуæрдзæнæнцæ.

Нæ рагфидтæлтæ хумæтæги нæ зæгъиуонцæ: «Фудзæрдæ лæг ку рамæлуй, адæмæн хуарздзийнадæ уæд бакæнуй!..» Неке рамæлунмæ бæллæн, фал уæддæр алли доги дер адемен гъеземертте взарун кодтонце, фуд ракжнунжй жхе ка дессаг кодта, ужхжнттж. Ужлдайджр ба хецаудзийнади ести зинга бунат арахасгай, ести мулкитей фегер уогей. Ема абони ба уоте ней? Еугурадемон есбонадебел еци едзесгоней ка феххелеф кодта жма сж фурбонгиндзийнади сжнттаджй дзилли ка мæстмарæн кæнуй, еци цæстфæлдахгути куд исхонæн ес? Фуддæрæй фуддæртæ – æндæр куд! Уогæ син мах илгъдзийнаде саскъи феххуести хузен дер ней. Е нæ, фал ни сæхуæдтæ илгъ кæнунцæ – цæстисиндзæ син ан... Уонæн дæр æма се 'нæнвæрсон цæуæтæн дæр. Баруагес уи уед, еске си ести белахи ку бахауй, уед ин адеми 'рдигей терегьедгенег не разиннуй, уедта не разиндзæнæй...

АНАХАРСИС, рагонскифаг курухон лæг: «Ци нæ гъæуй, уонабал харзта ку канай, уад дин, æнæмæнгæ ци гъæуй, уонабал харзта кануни фадуат нæбал уодзæнæй...»

Аци загъд цайбарцабал раст жй, уомжн берж джнцитж **жрхжссжн ес нж абони царджй**

дæр. Зæгъæн, «Роскосмос»-и нури разамонæг Дмитрий Рогозин, жхецжй хъжбжр боз уогжй, рахабар кжнуй, космосмæ æгириддæр ка неци барæ даруй, уæхæн гъуддагута бал цайбарца бал бера ахцата харз кæнунцæ. Уотемæй ба нæ паддзахадæн хъæбæр ахсгиаг къабази гъæугæ хузи райрæзтæн фæрæзнитæ на фага кануй, космоси ци орбиталон станца косуй, е «мæнæ-мæнæ» кæнуй æ фур æдзæллагæй.

Лев ТОЛСТОЙ (1828-1910), номдзуд уруссаг «Адæймагмæ хуарз цæстæй ку на касай, ужд царди да ахсгиагдæр ихæс не 'нхæст кæнис...»

Бæргæ, аци зундгин фæдзæхст ку багъаридæ, абони хумæтæг адæймаги хузæнон цардиуагæ кæмæн аразгæ 'й, уонæмæ. Фал

кунæг!.. Куд фæззæгъунцæ, æфсес адæймаг, æстонгæй ка гъезамара кануй, уой некад баладардзанай. Гъе уомæ гæсгæ «уæрæсейаг капитализм» ке фæрци нæмæ иситинг ей, уонен се еугур сагъесте дер енце сехе фулдæрдзийнадæбæл...

Станислав Ежи ЛЕЦ (1909 –1966) польшæйаг финсæг: «Еудадзуг «Размæ!.. Размæ!..», зæгъгæ, игъосæн, фал цирдæмæ тъ ебертт кенен, уой ба не зонæн...»

Мæнæ нур дæр бабæй æвзурстити размæ еци «размæ - размити» фæдесгъæртæ кæцирдигæй ба

не райгъусунце. Ме рохсаггаг фиде, хуметег зенхикустгæнæг, кæддæр телевизори политикти дзубандитæмæ берæ фегьосгæй, æрæгиау ба загъта: «Дзоргæ бæргæ рæсугъд кæнунцæ, фал си еуемæй дæр нæ фегъустон, аци анз таунмæ гъавунцæ æви нæ...» Хабар уалдзигон – будуйрон кустити размæ адтæй.

ЦŒРГŒСТИ БŒРЗОНДДŒР ТŒХŒНТŒЙ УŒПИАУДŒР ИССŒЙ ŒМА ŒЙ Œ КАДŒ!..

АМИЛАХУАНТИ ХИЗИР, журналист

Мæ зæрди бæргæ рагæй адтæй нæ намусгин æмзæнхон Гацолати Аслæмурзи фурт Виктори цардвæндаги туххæй бæстон æрмæг ниффинсун, фал мæ нифс нæ хастон: уой хузæн разагъди адæймаги сорæт дзубандитæй исфæлгонц кæнун æнцон нæй. Гъе уотæ, æвæдзи, дзæвгарæ рæстæгути ма фæстæтæрæ кодтайнæ, фал мæ мæ фæндæ исæнхæст кæнунмæ ратагъд кодта еу æнай-æнойти цау.

Цæветтонгæ, Ирæфи райони газети редакций ку кустон, уæд мæмæ еу бон райæнхæсткоми уæди сæрдар Хъæдохти Валери фæдздзурдта æма мин уотæ зæгъуй:

– Виктор нуртæккæ æ фæллад Дзинагъай уадзуй, фембæлæ æ хæццæ æма ибæл ести ниффинсæ...

Ци гæнæн ма мин адтæй – кæд мæ зæрдæ, ку зæгъун, уотæ æнхæст нæ дардтон мæхебæл, фал уæддæр ранæхстæр дæн Дигоргоммæ.

«АДÆМИ РАЗИ ДÆ ЦÆСГОН КÆДЗОС КУД УА!..»

Уоге дузердуг ба айдагъ «исарæхсдзæнæн исарæхсдзæнæн»-мæ гæсгæ нæ кодтон, фал æй зудтон, инæларлейтенант Гацолай-фурт устуйради бæрзæндтæмæ исхезгæй дæр, vойбæрцæбæл хуæдæфсармæ адæймагæй байзадæй, æма адæми хæццæ аллихузон хабæрттæ кæнунма тулаваст уогай, ахе туххай естите радзорунме ба – бустеги мадзора. Мехуедег евдесен уомæн дæр, æма хумæтæги зæнхикустгæнæг уа æви устур хецау уа, уомæй ин неци уæлдай адтæй, еугурей хæццæ дæр зудта зæрдиаг рахастдзийнæдтæ аразун, разинниде ин рестег алке хецце дер

кæрæдзей лæдæргæй зæрдиагæй фæдздзубандитæ кæнун. Е, гъайгъай, æхцæуæн лæгигъæдæ 'й. Фал махæн, журналисттæн ба, куд фæззæгъунцæ, гъезæмарæ – ести «сосæгдзийнæдтæ» ку базонай, уæд цæбæл финсдзæнæ.

Викторæн æ кæстæр æнсувæр Василий æрцардæй Дзинагъай – сæ райгурæн Нæуæггъæуæй раги уордæмæ ралигъдæнцæ. Æма Виктор кæд уоми нæ, уæд æндæр кæми гъæуама æрфусун кодтайдæ, хуæздæр фæлладуадзæн бунат ин гъæуама кæми адтайдæ...

Виктор хæдзари разиндтей. Æ кестерти хецце кесалгдзауени адтенце Ирефи билгæрæнтти. Е 'ригон бæнттæй фестеме ин уехен фадуат некæд фæцæй, æма нур æ фæллад уагъта еци рæстæг имисгæй. Райгурæн къуми рæсугъд æрдзи уиндæй æ зæрдæ байдзаг æй цийнæй. Фембалдан. Игъæлдзæг ке адтæй, уомæй фæппайда кодтон жма базудтон берж цжмждессаг хабæрттæ æ тугъдон фæллойнадон царди туххæй.

Феснели астеуккаг скъолай 30-аг æнзти кæрони ка ахур кодта, еци фессеведен се сæрæндæртæй еу адтæй Гацолати Виктор. Хъжбжр хуарз бержггененти хецце дес къласи каст фæууогæй, исфæндæ кодта æ ахур идарддæр рахъæртун кæнун. Æ фидæ Аслæмурзæ æма æ мадæ Дзиллæ бæргæ лæдæрдтæнцæ уой, æма син сæ хæдзари зелжнти жнж уомжй берж зиндæр ке уодзæнæй, фал уой дæр лæдæрдтæнцæ, кæстæртæн æнæ исахур кæнгæй берæ зиндæр уодзæнæй сæ царди гъуддæгутæ æнтæстгинæй аразун æма исарази жниж сж фурти хжицж, бацийнж кодтонца а фандабал.

Ниййергутæ уой фæдбæл Викторæн сауæнгæ кувд дæр ма искодтонцæ. Еци кувди финги уæлгъос бадæг хеуæнттæ æма синхæгтæ лæхъуæнæн кодтонцæ аллихузи фæдзæхститæ. Сæ еугурей бæлвурдæй кæми багъуди кодтайдæ, фал зæрди бæрæгдæр рауæни байзадæнцæ уæди кувдтитæн сæ сæйраг фæдзæхст:

- Нæ гъæуи сæрмæ бæрзæндти тæхæг цæргæси хузæн дин куд æнтæса царди уолæнтæбæл накæ кæнун, адæймагбæл ци берæ ихæстæ æвæрд ес, уони æнхæст кæнун куд фæразай, нæ Райгурæн бæсти кадæ æма намусбæл дæхе фæрци арæзт кадæ æма намус æфтаун куд æнтæса, адæми рази дæ цæсгом кæдзос куд уа...

Æ УАРЗОНДÆР АХУРГÆНÆГ ИН АДТÆЙ МАЛИТИ ГЕУÆРГИ

Дуккаг сæумæ Виктор Дзинагъ-'рдæмæ ку фæрраст æй, уæд **ж**й ж синхжгтж жма хеужнттж рафæндараст кодтонцæ. Зудтонцæ, Викторен еци бон райдедта е карни сӕйраг над, фал ӕй цӕмӕй зудтонцае, ае еци над куд радаргъ уодзæнæй, куд гургъахъ разиндзæнай, фал ибал уаддар лагигь**ждгун**ей, кадгиней ема цитгиней, еу иннемæй агъазиаудæр, уæхæн **жнтжстдзийнждти** «сугъзæринттей» ж карне федауце кенгей керей-керонме феццеунме ке исарахсдзанай, уой. Уад ахуадаг дæр, æвæдзи, уобæл нæ сагъæс кодтайда. Уота има кастай, институти фæсте æрæздæхдзæнæй сæхемæ, æ уарзон Дигоргоммæ. Фал æцæгдзийнадæй ба æ хъисмæт жнджр хузи рауаджй.

...Еу кæддæр Виктор æ фиди хæццæ адтæй Прохладныйи – инсад фæлластонцæ уæледарæсбæл æййевунмæ. Уæд уоми æфсæн нади станций хуæнхаг биццеу фиццаг хатт фæууидта поезд. Цæмæдесæй имæ берæ фæккастæй, уæдта æ фиди бафарста:

Нур уой размæ ка скъæруй,
еци æскъæрæг ка 'й?..

Æ фидæ ин ку балæдæрун кодта, ци æма куд æй гъуддаг. Æвæдзи, гъе уæд хуæнхаг биццеуи зæрди исæвзурдæй поезд æскъæрæги дæсниадæ райсуни фæндæ. Æма уомæ гæсгæ бацудæй ахур кæнунмæ Дзæуæгигъæуи æфсæнвæндаги техникуммæ. Фал æ гъуддаг нæ фæррæстмæ 'й – кумæ гъавта, уордæмæ 'й нæ райстонцæ, фал æй бакодтонцæ цалцæггæнæн хайадæмæ.

Е æ зæрдæмæ нæ фæццудæй, ниууагъта си æ ахур æма иссæй Цæгат Иристони пединститути рабфаки æртиккаг къурси студент. E адтæй 1933 анзи, хуæлцæй дæр æма царди жнжмжнгж гъжугж гъудджгутей нехъертон рестегути. Уоге ци кодтайда, еугар ахури надбал æрлæудтæй, уæд цийфæнди зинтæн дæр бухсун гъудæй. Æма бухстей, ехебел не ауердгей кодта æ ахури хабæрттæ, адтæй хъæбæр хуарз ахурдзау, уомж гжсгж ин стипенди дæр фистонцæ фулдæр, иста 50 соми (иннетæй 5 соми фулдæр). Цанабараг адтанца еци ахцата, кæд æма барди дзоли килограмм æхсæрдæс соми адтæй. Еузагъдей, цардиуаги фадуеттей бере зиндзийнæдтæ æвзурстонцæ еци рæстæги рабфаки студенттæ, фал Виктор кедæрти хузæн не 'стухстæй, **жма еу анзмæ хъ**жбæр хуарз бæрæггæнæнти хæццæ каст фæцæй

Цæгат Иристони педагогон институтмæ фæлварæнтæ дæтгæй Виктормæ æрхаудтæй, æ гъудий дæр ка нæ адтæй, уæхæн фарста

дæр. Цæветтонгæ, фæлварæн къамиси иуонгтæй æй еу бафарста:

 Скъолай ахури бæнттæй дæ зæрдæбæл ци бадардтай?..

Биццеу фæннифсгундæр æй æма ракодта берæ цæмæдессаг хабæрттæ. Æримиста æ фиццаг ахургæнæг, дигорон литератури бундорæвæрæг Малити Геуæргий дæр, е æ гъомбæлкæнуйнæттæбæл куд зæрдиагæй, раст цума æхе бæдæлттæ адтæнцæ, уотæ ауодудта, зонундзийнæдти дуйнемæ син над куд амудта, е 'мдзæвгитæ син куд кастæй, куд адæймаг æма куд гъомбæлгæнæг, уотæ ирæзгæ фæлтæри зæрдити цæйбæрцæбæл арф фæд ниууагъта.

 Куд поэт, – фæззæгъуй нур дæр Виктор, – уотæ Геуæргий Къостай фæсте æз нимайун дуккагбæл.

Виктор арфиагæй æ зæрдæбæл бадардта, Геуæргий фæндæмæ гæсгæ 'й гъæуи партион организаций секретарь Сарахъати Тазе Гулæри скъолай нæуæгдзаути разамонæгæй куд исæвæрун кодта, уой. Уой размæ си нæдæр нæуæгдзаути, нæдæр фæскомцæдесон

организаци адтай, ама Виктор на зудта, а архайд цамай райдадтайда, уой. Фал ин Тазе цастуарзонай файдагьаз кодта. Уой фасте наужгдзаути ама фаскомцадеси организацити куст фаррастима 'й, рапарахат си ай аригантти хъазауатон архайд, антастай син, хестарта си боз камай адтанца, уахан агьазиау пайдахассаг гъуддагута аразун.

Исси хæццæ.

ФИДИБÆСТИ СÆРБÆЛТАУ УОДУÆЛДАЙÆЙ ТОХ КОДТА

Скъолай ахур кæнгæй ци зонундзийнæдтæ æма æхсæнадон кусти арæхстдзийнадæ райста, етæ ин хъжбжр фжййагъаз жнцж ж идарддæри ахури дæр. Æма 1938 анзи педагогон институти физиконматематикон факультет жнтжстгинæй каст ку фæцæй, уæд æй хумæтæги нæ ниууагътонцæ уоми косунмæ. Куста ассистентæй, кастæй лекцита аналитикон геометрийай, разамунд лæвардта хумæтæг математики сæрмагонд къурси практикон ахуртæн. Æнтæстæй ин æ наукон архайди дæр, 1940 анзи æнтæстгинæй равардта кандидатон минимуми фæлварæнтæ æма цæттæ кодта диссертаци наукити кандидати ном райсуни туххей. Разенгардей архайдта æхсæнадон царди дæр, адтей фескомцедесон организаций раздзæуæг, математикон æхсæнади

Еузагъдей, Гацолати сахъигурден уедиккон цард е разме евардта дессаги аллихузон фадуетте ема гененте, разенгард ей кодта, мене дин алцидер ема си исарехсе испайда кенунме. Æма уоме дер, еу иннемей хиццагдер, уехен агъазиау фендте куд не адтайде, се исенхест кенунбел ба евелмецгей куд не архайдтайде...

Фал æ еугур зæрдрохсдзийнæдтæ еу бонбæл æрбасатар æнцæ, нæ адæми сабур цард еу бонбæл æрбайхалдæй... Райдæдта Устур Фидибæстон тугъд. Уомæн æ тæккæ райдайæни бæнтти барвæндонæй рандæ 'й Сурх Æфсади рæнгъитæмæ. Рарвистонцæ й Дзержинскийи номбæл артиллерион академимæ. Фал си берæ рæстæг нæ фæцæй. 1941 анзи октябри мæйи æй рарвистонцæ 21-аг сæрмагонд уæлдæфон артиллерион дивизионма. Уоми 'й исавардтонца командири хуæдæййевæгæй техникон фарстати фæдбæл.

Æнцон нæ адтæй æ еци кусти райдайæн, уомæй æгириддæр араз-

ге ка не адтей, уехен хабертфудæй си еуцæйбæрцæдæр къулумпидзийнæдтæ исæвзуридæ. Уога жнцондзийнждтж некжци кусти агурдта, ци уидæ, уонæмæ гесге архайдта е разме еверд ихæстæ æнхæстæй æма гъæугæ хузи аразунбæл. Уотæ ами дæр цубур рестегме ин бантестей ужхжн мадзжлттж исаразун, кжцити фæрци сæ дивизион тугъдон архæйдтити бацæуни размæ гъæугæ техникæй хуæрзефтонггонд уидæ. 1941 анзи 15 октябри дивизиони **жфс**еддонтен адтей се фиццаг уæззау фæлварæни - сæ дивизион ци танкити бригади искондмæ хаст цудæй, уомæй сахар Калининмæ хæстæг фæгъгъудæй берæ техникæ.

Тугъдон уавъртъ ба уъд хъъбър уъззау жма тъссаг адтънцъ. Немуцаг-фашистон ърдонгтъ Сурх Афсади нихмъ аразтонцъ карзъйкарздър цъфтъ, съ нисан адтъй Мъску байсун то е е е угур хъауритъ дър исаразта уой ърдъмъ. Знаги размъмпурст бауорамун внцон нъ адтъй. Фал, Гацолай-фурт фъстъдър куд фримисидъ, уомъ гъсгъ не фсъддонтъ съхе гъъддухъй въдистонцъ, федар, карз нихкъуърд лъвардтонцъ знагън.

Тугъдтитей еуей рестег дивизиони командир ку фæццæф æй, ужд ж ихжстж жвжрд жрцуджнцж Гацолай-фуртбæл. Уомæн е кæд зин æма бæрнон ихæс адтæй, уæлдайдæр ба еци уæззау рæстæг, уæддæр хуарз арæхстæй. Дивизионæн жнджр командир жвжрд ку 'рцуджй, уæд Виктори рарвистонцæ Нигулæн фронтмæ, иссæй 29-аг æфсади артиллерий командæгæнæги хуæдæййевæг. Минкъий фæстæдæр ба ин бабарж кодтонцж бжрнонджр ихесте – танкити гвардион ефсади хецауи хуæдæййевæги ихæстæ. Дзуапп лæвардта артиллерий архайдæн.

Рестег цудей, уеззау тугьти æхсистæй не 'мзæнхон е 'скъуæлхтдзийнæдтæ кодтонцæ фулдæрæй-фулдæр æма зингæдæр. Мӕску багъæуай кæнуни туххæй хуарзæнхæгонд æрцудæй Сурх Турусай орденæй. 1943 анзи сæрди Виктор хъазауатоней архайдта Курски къелети карз тугъдтити. Æхе бæгъатæрæй ке равдиста, æ ихесте ентестгиней ке исенхест кодта, уой туххæй хуарзæнхæгонд **жрцуджй** Сурх Турусай дуккаг орденæй. Белгороди бунмæ карз тугъдтити рæстæг тугъдонти рæнгъей фæгъгъудей 848-аг артиллерион полкки командир. Æма Гацолай-фурти рестегме рарвистонце уомæн командæгæнæгæй.

Сахар Богодухов гъжуай кжнгжй полкки зенитон артиллеристтж ужлдай дессаг фескъужлхтжнцж — жргжлстонцж знаги 35 хуждтжхжги. Командиржн джр, уждта тугъдонтжй джр беретжн лжвжрд жрцуджй паддзахадон хужрэзеугутж. Хуарз ке аржхстжй, уомж гжсгж й ужлджр команджкжнуйнадж ниууагътонцж еци полкки командиржй. Ужхжн жуужнкж имж ке равдистонцж, е не мзжнхонжн адтжй устур нифси бундор, никки разжнгардджржй жнхжст кодта тугъди будури ж ихжс Райгуржн бжсти размж.

Идарддæр ци берæ æскъуæлхтдзийнæдтæ равдиста, уонæбæл лæмбунæг дзорунæн берæ рæстæг багъæудзæнæй. Гацолати Виктори полк архайдта сахартæ Киев æма Тернополь исуæгъдæ кæнунбæл тугъдтити. Полкæн лæвæрд æрцудæй кадгин ном «Тернополаг». Еци тугъдтити нæ зениткитæй æхсгутæ æргæлстонцæ знаги æртиндæс хуæдтæхæги.

ЛÆГДЗИЙНАДÆЙ ФЕСКЪУÆЛХУНÆН ЛÆГИГЪÆДГУН УН ГЪÆУЙ

Полк жмпурста хорнигулжнмж. Архайдта сахартж Львов, Краков, Прагж знагжй искждзос кжнунбжл. Еци тогкалжн тугъдтити Виктори разамунджй полк жргжлста знаги 78 хуждтжхжги, басугъта 4 танки, 3 бронемашини, Польший зжнхжбжл исужгъдж кодта фашисттжй дуужгъжуи, Берлини ба – фараст квартали. Уацари райста 500 гитлеронемжй фулджр. Уой туххжй полкки турусабжл исжрттивта дуккаг хужрзеужг – Александр Невскийи орден.

Гацолай-фуртæн æxe бæгьатæрдзийнади туххæй ба сæрмагондей ерхессен мене ауехен дæнцæн. Еу вазуггин тугъдон ихæс æнхæст кæнгæй, уотæ рауадæй, жма полкки тугъдонте феппурхе 'нца файнердама. Енай-анойти исæвзурдæй уæхæн усмæ, æма командир еунæг æфсæддони хæццæ гитлеронти фиййи буни райзадæй. Нартихуари хуми е 'мбæлтти хæццæ бафеппайдта гитлеронти устур къуар - еу-инсæйемæй фулдæр адтайуонцæ. Етæ, æвæдзи, махонти хъапхани ка бахаудтей ема уордегей цидæр амæлттæй ка райервазтæй, уонай адтанца, ама нур еу баласи буни сæ фæллад уагътонцæ. «Лæг амалæн конд æй!..» - уæхæн гъуди февзурдæй Виктори сæри. Æма е мбалма нидан гъаласай дзоруй:

— Æз сæмæ гранæтти хæццæ

бацæудзæнæн. Мæ къох хæрдмæ ку исесон, уæд ду ба автоматæй еци æхсæги æхсун райдайæ, цума берæ ан, уотæ 'й куд балæдæронцæ...

«Руки вверх!», зæгъгæ, куддæр фæгъгъæр кодта Виктор, уотæ немуцæгтæ фæллæбурдтонцæ сæ автоматтæмæ. Фал е 'мбали автомати гъæр ку райгъустæй, уæд знæгтæ сæ къохтæ хæрдмæ исдардтонцæ, сæ тохæнгæрзтæ зæнхæмæ æргæлстонцæ. Сæхе равардтонцæ уацари. Немуцаг унтер-афицер ку базудта, уацари сæ дууæ лæгемæй райстонцæ уой, уæд æ цонгæй райхалдта сугъзæрийнæ сахат æма 'й балæвардта Виктормæ:

 – Мах знæгтæ ан, фал дин дæ бæгъатæрдзийнади, дæ лæгдзийнади туххæй мæ лæвар.

Ужхжн лжгдзийнждтжй бжржг даруй нж намусгин жмзжнхони тугьдон над. Ужлахези фжсте ж реубжл цжхжртж калдтонцж Сурх Турусай жртж ордени, Александр Невскийи, Фидибжсти тугьди I къжпхжни дууж ордени, «Польшаг дзиуарж» жма берж жнджр тугьдон намуси бжржггжнжнтж — ждеугуржй цуппар жма инсжй ордени жма майдани.

Тугъди фæсте дæр Советон Цæдеси Гæрзефтонг Тухти райарæзтæн берæ æнзти дæргъи берæ хъауритæ æма зонундзийнæдтæ равардта Гацолати Виктор. Адтæй æфсæддон бригади командир, æфсæддон зилди ракетон æфсæдти командæгæнæг, уой фæсте ба — Советон Цæдеси ракетон æфсæдтæн командæгæнæги хуæдæййевæг. Исаккаг ин кодтонцæ артиллерий инæлар-лейтенанти цин.

Æ РАЙГУРÆН ДИГОРГОМБÆЛ ÆГИРИДДÆР НÆ УСТУРЗÆРДÆ КОДТА

Амилахуанти Хизир (гъулжгагжн, е джр абони царджгас нюбал жй, рохсаг ужд...) ж аци уаци кюрони уотж финста, гъома, Гацопай-фуртжн ж кустмж гюсгж цюргж рауаджй Мжскуй. Фал зжрджй ба уждджр некжд фжххецжн жй ж райгуржн Дигоргомжй. Ахид иссжуидж ж фидтжлти ужзжгмж. Ема ж алли иссуд джр Дзинагъа жма Нжужггъжуи цжргутжн исуидж устур бжржгбон.

Гацолати Виктор, куд жфсжддон архайжг, уотж ж комкоммж кусти фждбжл карз жма домагж кжд адтжй, ужд хумжтжг царди жнжуой гъудджгути ба адтей хеларзерде ема адемуарзон, фидтелти егъдеутте бере уарзта, не се иронх кодта, еновуд себел адтей.

Берæ арфити аккаг Аслæмурзи жниж иннæ кæстæртæ дæр. Виктор æма е 'нсувæртæ, уæдта сæ цæуæт **жфсади ци жнзтж баслужбж** кодтонца, уони карадзебал ку бафтауайта, ужд сж барца джс жма авдинсжйемжй фжффулдæр уодзæнæй. Е дæр устур **жскъужлхтдзийнади** жма устур лæгдзийнади æвдесæн куд нæй! Уæхæнттæй фæззæгъунцæ, бæрзæндти тæхуй, цæргæс зæгъгæ...»

Амилахуанти Хизир æ уац ниммухур кодта 1994 анзи 4 августи... Уомæй еуцæйбæрцæдæр рæстæги фæсте, 24 сентябри ба Мæскуйæй Иристонмæ исигъустæй уæззау хабар – æ уæлзæнхон дуйнейæй рацох æй Гацолати Аслæмурзи фурт Виктор. Нæбал ин бантæстæй цардæгасæй æ уарзон Дигорæмæ иссæун... Айдагъдæр ма æ фæстаг балцийæй исæмбалдæй æ райгурæн зæнхæбæл, Иристони дзиллитæ 'й цитгин уавæри байвардтонцæ Дзæуæгигъæуи Кади Аллейи...

пецолативикторициртоел циртдзевен Дзеуелипьеуи Кади Аплейи

Зундгонд куд жй, уотемжй 2022 анзи Цжгат Иристони цитгингонд цжудзжнжй Аланибжл исаргъуди 1100-анзон юбилей. Еци бжржгбонмж цжтж кжнгжй, нж газети мухургонд цжудзжнжнцж хецжн жрмжгутж, ужлдайджр Цжгат Иристони цардаржзти арфиаг гъудджгутжй кафескъужлхтжй, еци зундгонд дингжнгути туххжй. Уонжй еу — ГАТУТИ Алексий.

Гатути Геуæргий фурт Алексий (Кæку) райгурдæй 1847 анзи Дигоргоми. Æ ахури над райдæдта саугин Иоанн Мревлови скъолай (скъола байгон æй 1856 анзи Киристонгъæ-уи), уæдта ахур кодта Дзæуæгигъæ-уи ирон дини училищей.

Уой фжсте бацуджй Тифлиси дини семинариймж жма 'й хъжбжр хуарз бжржггжнжнти хжццж каст фжцжй 1867 анзи. Еци анз косун райдждта Салугжрджни скъолай ахургжнжгжй. Саугин Колити Аксой рохситаужн архайд идардджр жнхжст кжнгжй, Гатути Алексий Салугжрджни аргъаужни байгон кодта силгоймжгтжн фиццаг скъола. Фжстжджр еци скъолай ахургжнжгжй косун райдждта Алексийи царджмбал Гждзжлти Софья джр.

Гурдзий архиепископ Евсевийи бардзурджй Гатути Алексий 1869 анзи 30 августи нисангонд жрцуджй диакъонжй, 7 сентябри ба — саугинжй. Салугжрджни аргъаужни Алексий фжккуста инсжй анземжй фулджр (1869-1890 жнзти). Фиццагиджр е райдждта службж ирон жвзагбжл жнхжст кжнун.

Фидж Алексий 1874 анзи 6 феврали нисангонд жрцуджй Дигори зилди аргъаужнти сжргължуужги ихжстж жнхжстгжнжгжй, 1879 анзи 10 июни ба дингжнгути съезди унаффжй — сжргължуужгжй. Еци ржстжг ж архайджй аргъаужнтж аржэт жрцуджй Мжхчески, Стур Дигори, Дагом-Æрхони жма Будури Джргъжвси приходти, Бержгъзжнги ба — киристон ковжндонж.

Алексий устур жргом жэдахта киристон дин парахат кжнунмж. Дигори зилди ужди дзамани ужлдай тухгин адтжй пусулмон дин, жма ами киристон дини сжрбжлтау куст рапарахат кжнун ужлдай гъжугж жма ахсгиаг адтжй, хъжбжр уодужлдайжй байархайун гъуджй. Ема

уомей ехебел нецемей аурста Гатуй-фурт. Айдагъ 1879 анзи сæрди мæйти æртиндæс æма инсæй хатти фæцæй Дигоргоми гъæути. Е 'мдогонти дзубандитеме гесге, Алексий адтæй дессаги дзурдарежхст лег. Æ ердзон искурдиаде **жма** ар**ж**хстдзийнади ф**ж**рци Хонхи Дигори федар хужстжй киристон динбæл. Уой туххæй 1883 анзи хуарзæнхæгонд æрцудæй Сугъдæг Анни æртиккаг къæпхæни орденæй. Е 'нтæстдзийнæдти туххæй еудадзуг койгонд цудæй Киристон дин Кавкази иснæуæг кæнуни æхсæнади хатдзæгти.

Алексий тох кодта фæстезад æгъдæутти – кизгæскъæфт, ирæд федуни, зиани кæндити рæстæг устур хæрзтæ кæнун æма æндæр уæхæн фæткити нихмæ. Аци фарстати фæдбæл Алексий 1881 анзи газет «Терские ведомости»-й еуæндæсæймаг номери ниммухур кодта уац «Об искоренении разорительных обычаев в Осетии».

Гатуй-фурт 1885-1890 жнзти ахжста Æрждони аргъаужни сжргължуужги бунат. 1890 анзи 5 сентябри ба 'й раййивтонцж Дзжужгигъжумж, нисангонд жрцуджй Свято-Троицки аргъаужни саугинжй, еци-еу ржстжг адтжй ирон аргъаужнти сжргължуужг джр. Мжйи фжсте Алексий аргъаужни байгон кодта дини скъола. Æхужджг си лжвардта Хуцауи Æгъдау, ж кизгж Надеждж ба ахурдзау кизгуттжн амудта армджсниждтж.

Фæстæдæр, фидæ Алексий 1981 анзи раййивтонцæ Дзæуæгигъæуи агъазиаудæр аргъауæнмæ – (Константино-Еленинский). Берæ хъауритæ бахарз кодта адæми аргъауæнмæ цæунмæ исразæнгард кæнунбæл. Дессаги устур лæгдзийнадæ ба равдиста 1892 анзи, фудрун ку иситинг æй, еци рæстæги, нез ибæл бацæфсдзæнæй, уобæл нæ гъуди кодта, уотемæй бæрæг кодта уæззау сæйгити.

Куд æ адæми рохсдзийнадæбæл архайæг, уотæ 1881 анзи зумæги Гатуй-фурт гъæддухæй исдзурдта, Дзæуæгигъæуи силгоймæгти скъола нихгæнунмæ ке багъавтонцæ, уой нихмæ. Æхуæдæг сæ разамонæг, уотемæй Иристони дингæнгутæй æхсæрдæс курдиадæ рарвистонцæ Сугъдæг Синоди обер-прокурор К.П. Победоносцевмæ скъола нæуæгæй

байгон кæнуни туххæй. Сæ карз архайд фæррæстмæ 'й - 1881 анзи сæрди силгоймæгти скъола нихгæнуни унаффа жййивд жрцуджй. Е устур цийнаг хабар адтæй Иристони дзиллæн, фал е ке фæрци арæзт **жрцуджй**, гъома, ж нихгжнуни нихма ка радзурдта, ета ба уаддар **ж**фху**ж**рд **ж**рцуд**ж**нц**ж**. Гатуй-фурти раййивтонца станица Слепцовскайæмæ (нуртæккæ æй Мæхъæли республики.) 1892 анзи 23 октябри Алексий нисангонд æрцудæй ами аргъауæни саугинæй. Нæуæг бунати дæр бабæй косун райдæдта зæрдиагæй, байгон кодта дини скъола силгоймæгтæн.

Алексий 1894 анзи 2 августи нисангонд жрцуджй Дзжужгигъжуи Ирон аргъаужни саугинжй. Ами фжккуста ж царди кжронмж. Æ архайди туххжй хуарзжнхжгонд джр жрцуджй: 1902 анзи ин исаккаг кодтонцж протоиерейи ном, 1906 анзи ба ин равардтонцж Сугъджг Анни дуккаг къжпхжни орден.

Епископ Владимири (Сеньковский) хъæппæресæй Гатути Алексий 1895 анзи уадзун райдæдта «Епархиальный листок» – газет «Терские ведомости»-й уæлæнхасæн.

Гатуй-фурт 1900 жнзти райдайжни иссжй Матфейи Евангели ирон жвзагмж ратжлмац кжнуни къамиси разамонжг. Евангели мухургонд жрцуджй 1902 анзи Дзжужгигъжуи.

Фидæ Алексий лимæнæй цардæй номдзуд Хетæгкати Къостай хæццæ. Е 'нæрвист финстæгутæй дууæ байзадæй. Сæ еуеми Гатуйфурт финста: «Для преуспевания осетин нужно... полагаться на вере прославленной. Церковь — это рычаг мощный, он только в состоянии оживить осетин, научить их взаимной любви и доброму труду». Къостай 1906 анзи 29 мартъий ку нигæдтонцæ, уæд Алексий радзурдта зиани уæлгъос.

Саугин Гатути Алексий 1907 анзи нисангонд æрцудæй Дзæуæгигъæуи дини Консисторий иуонгæй, 1908 анзи ба – дини киунугутæ ирон æвзагмæ тæлмац кæнуни къамиси сæрдарæй. Къамиси унаффæмæ гæсгæ саугинтæ Цомайти Х., Коцойти М. æма Рæмонти И. мухурмæ бацæттæ кодтонцæ «Служебник», «Требник» æма заргæ кувдтити киунугæ.

ж. Гатути Алексийи зонундзийнæдтæ урухдæр кодтонцæ, уæрæсейаг науки минæвæртти фæллойните кесгей. Денцен ерхессун гъæуй истори æма этнографий пахампартæ В.Ф. Миллери æма М.М. Ковалевскийи. Етæ Иристони интеллигенци разжнгард кодтонцж **жртасжн** кустм**ж**. Гатуй-фуртжн жнгон рахастдзийнждтж адтжй уруссаг науки æма культури раззагдæр минæвæрттæй еу, В.Ф. Миллери хæццæ. 1880 анзи сæрди Миллер Иристони æ дуккаг наукон экспедиций ку адтей, уед цалдер бони фæцæй Гатути хæдзари Салугæрдæни, ами ахургонд фиццаг хатт фæууидта ирон иуазæгуарзондзийнади æгъдау. Уой туххæй фæстæдæр финста æ уац «В горах Осетии»-й. Берæ æнзти дæргъи Гатуй-фурт æма Миллер кæрæдзема ервистонца финстагута. Миллери курдиадеме гесге Алексий Иристони раззагдер интеллигенций минæвæртти хæццæ (Кокити С.В., Туккати С.А. жма иннети хжццж) архайдта этнографион æма фольклорон æрмæг æмбурд кæнуни кусти. Се 'рмæгутæ син Миллер бахаста æ куст «Религиозные верования осетин»-мæ (зундгонд фæллойнæ «Осетинские этюды»-й дуккаг хай). Миллерæн æхе дзубандитæмæ гæсгæ, æ кусти сæйраг æрмæгутæй адтæнцæ «Саугин Гатуй-фурти къохфинстите Дигори дзиуертти туххей». Ете 'нце агъазиау ермег рагон ирон дини уедæгтæ раргом

Гатути Алексий 1883 анзи Всеволод Миллери цуппарежимаг экспедиций растаеги базонгае 'й зундгонд уруссаг историк М.М. Ковалевскийи хаеццае, ама уомаен даер устур агъаз фазенцае Гатуй-фурти этнографион армаегутае в бундорон куст «Современный обычай и древний закон. Обычное право осетин в историко-сравнительном освещении» бацаеттае каенунаен (рацудаей Маскуй 1886 анзи).

Гатути Алексийи куст «Христианство в Осетии. Исторический очерк» зингæ байвæрæн бахаста ирон этнографимæ. 1891 анзи очерк ниммухур кодта газет «Терские ведомости» дууадæс номереми, 1901 анзи ба мухури рацудæй хецæн киунугæй. 2007 анзи Цæгат Иристони Абайти Васой номбæл Гуманитарон жма социалон жртасжнти институт **жма** Уруссаг аргъаужни бунжттон хайада Алексийи киунуга рауагътонце немуетей сери «Кавказ Христианский»-и. Киунуги наукон æгъдауæй каст цудæй ирон адæми историма ама киристон дин Иристони парахат кæнунмæ.

Литературон æма архивон æрмæгутæй, дзоргæ таурæхътæй пайда кæнгæй, саугин Алексий равзурста дзæвгарæ фарстатæ нæ адæми этнографийæй: адæмон къæлиндар, бæрæгбæнттæ, æууæнкæдзийнадæ æма æндæртæ. Æ историон-этнографион фæллойни сæйраг гъудитæ нæ рæстæги дæр æнцæ ахсгиаг нæ уодварни культурæ æртасгутæн.

Гатути Алексий æ уæлзæнхон цардæй рахецæн æй 1909 анзи 29 ноябри. Е 'носон дуйнемæ 'й фæндараст кæнуни фæдбæл Дзæ-Ирон аргъауæнмæ уæгигъæуи æрбацудæй берæ адæм айдагъ сахарей нее, фал Иристони берее гъжутжй джр. Марди ужлгьос радзубанди кодта саугин Цомайти Харлампи. Имисæн уац рацудæй газет «Терк»-и. Фидæ Алексийи байвардтонца Ирон аргъаужни тургъи саугинтæ Колити Аксо æма Сухити Михали фарсмæ. Гъулæггагæн, сæ цирттитæ син фехалдтонцæ советон дзамани.

Гатути жнгон бийнонтж Дзжужгигъжуи царджнцж Тарскаяйи гъжунги (нуртжккж Цжголи-фурти гъжунгж, 32-аг хждзари). Сувжллжнттж еугуржйджр (адтжнцж дууаджс) райстонцж хуарз ахурадж. Алексийи фурт Константин (Дзахо) иссжй зундгонд финсжг жма жхсжнадон архайжг, Сергей адтжй Иристони фиццаг профессор геологийжй, кизгуттж кустонцж ахургжнгутжй.

Нуртæккæ Гатути хæдзари фарсбæл ес фæйнæг Дзахой номбæл. Нæ зæрдæ дардзинан, ирон культури зингæ архайæг Гатути Алексийи номерæн къæйтæ хæстæгдæр рæстæг конд ке 'рцæудзæнæнцæ æ хæдзарæбæл дæр æма Ирон аргъауæни фарсбæл дæр.

ГОСТИТИ Ларисæ, историон наукити кандидат.

РЕДАКЦИОН ФÆСДЗУРД

Аци уац Гостити Ларисæ бацæттæ кодта цалдæр анзей размæ, æма си уæд Гатути Алексийи рохс ном исцитгин кæнуни туххæй ци фæндæ бахаста, е ахсгиаг æй абони дæр ма. Æма хуарз уодзæнæй, Аланий исаргъуди 1100 анзей бæрæгбон исбæрæг кæнуни фæдбæл нисангонд мадзæлттæмæ ма ку бафтауиуонцæ, Алексий ци хæдзари цардæй, уой фарсбæл дæр æма Ирон аргъауæни фарсбæл дæр номерæн фæйнæгутæ исæвæруни туххæй унаффæ дæр.

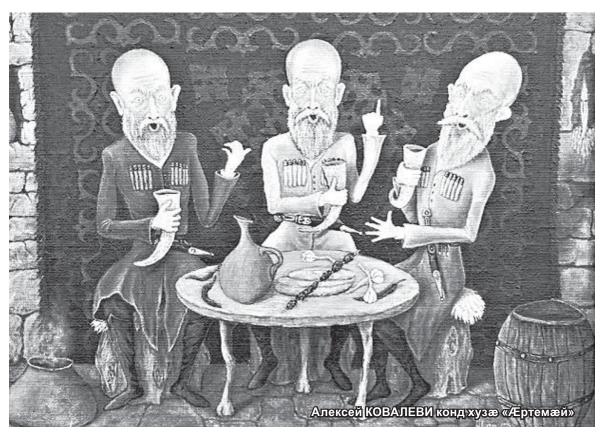
Нж къжлиндармж гжсгж анзи дæргъи бæрæг кæнуйнаг бæнттæ уоййасæбæл исберæ 'нцæ, æма си берети адæм кенæ гъуди дæр не 'ркæнунцæ, кенæ ба сæ зонгæ джр нж фжккжнунцж. Уомж гæсгæ, æвæдзи, уотæ нецихузи рабæрæг æй дзиллон æгъдауæй еу уæхæн «бæрæгбон» – жрвонгдзийнади Бон. Бæрæггонд ба фæццæуй анзи медæгæ дууæ хатти - куд еугуруæрæсеуон, уотæ 11 сентябри, куд еугурдуйнеуон, уота ба 3 октябри.

Ервонгдзийнади у**е**р**е**сейаг Бони туххей дзоргей, еримисун гъæуй уой, æма е фиццаг хатт бæрæггонд æрцудæй 1911 анзи Санкт-Петербурги. Æ лозунг адтей «Æрвонгдзийнаде ей адеми амонд!..» Фæстæдæр, 1913 анзи еци бон бæрæггонд цудæй официалон æгъдауæй. Æ фарс рахуæстей аргъауен дер. Гъе уотемей дини кустгæнгутæн дæр æма наукон интеллигенций минæвæрттæн дер се зерди адтей ехсенаде исеузæрдиуон кæнун, цæмæй фудниуæзти нихмæ иситинг уогæй ибæл фæттухгиндæр уонцæ.

Советон дога ку ралаудтай, уæд аци фæткæ цæмæдæр гæсгæ нæбал бæрæг кодтонцæ. Нæуæгæй æй «æригас кодтонцæ» 2005 анзи жма бабжй бжржггонд цжуй 11 сентябри – куд æрвонгдзийнади Еугуруæрæсеуон бон. Æ амидингжнгути гъудимж гжсгж, аци бон алли адæймаг дæр гъæуама æ хай – цийфæнди хузи æма бæрцæ дæр уæд, бахæсса нæ цардиуагæ æнæсахъат хузи райаразуни гъуддагмæ. Уæхæн еумæйаг æма еузæрдиуон архайд ба на уалдайдар нуртакки доги гъæуй, уомæн æма нæмæ æгæр испарахат æй фудниуæзтæ, æгæр берæ бæлæхтæ æма аллихузон фидбилизта на бал цауй, уой фудæй.

Аужхжн бон бжржг кжнун гъжуй жви нж, уобжл нж дзордзинан, фал æрвонгдзийнади фарста не 'хсæнадæн, нæ еугур дзиллæн дер хъебер сагъессаг ке 'й, уобæл ба дзубанди дæр нæййес. Росстат (Уæрæсей статистикон управлени) куд фегъосун кодта, уотемей фестаг рестеги не бæсти зингæ исирæзтæй, фурниуæзтæ ци фидбилизтæ расайуй, уой фудей мелундзийнаде. Æ берце евгъуд анзи иссей 50 435 цауи - уой разме анзей ерте мини фулдар. Æндар данцита дар ма æрхæссун æнгъезуй, цæмæй уи баруагæс уа, цæйбæрцæбæл зæран хæссуй нæ дзиллæн æгæр ниуæзтæ. Европаг бæстити дæр адæм куд нæ мæлунцæ, фал уоми мæлундзийнади нимадмæ хаунца рацарга адам, адаймаг а кареме гесге аллихузон незте, уæлдайдæр ба психикон зæууати фудей церунгьон ку небал феууй, махмæ ба – рæстæмбес кари ка фæууй, уæхæнттæ.

Абони Иристони дзиллæн дæр сагъæссаг иссæй е, емма фурниуезтæбел егер ехцулдзийнаде зеранхессеги хузи берег кенун байдедта не цардиуагебел. Айдагъ не киндзехсеверти, кувдтити не, фал ма сауенге мердегъдеутти дер еневгъа-уей пайда кенунце карз ниуезтей, кередзебел не ауердгей кередземен тухе кенунце «баниуазе-баниуазей». Фурниуезте нин «егъдауи» хузи тухтонайей ка

НИУÆЗТÆ Æ КÆНÆГБÆЛ ДÆР НÆ АУÆРДУЙ...

тъунсуй на цардиуаги гъуддагути, уонан са аведауца миути туххай ку бауайдзаф канай, уад дабал сахе фахъхъабардар кандзананца, гъома, на рагфидталтана дар уота адтай, загъга.

Уотемей ба цалдер еносей разме дер не кедзосзерде фидтелте Хуцауме, изедтеме кувтонце бегени кене къумелей, ема расуги фудей ходуйнаги хабертте хъебер ефстагме ерцеуиуонце. Аци фарстабел дзубанди цеуй делдер ци ермег мухур кенен, уоми. Кеддер ей бацетте кодта историк ЦОГОЙТИ Валодя, е рестеги не республики паддзахадон архиви разамонег.

ЖРВОНГ ЖМА РАСУГ

Ахургæндтæ куд исбæрæг кодтонцæ, уотемæй Иристони адæми рагфидтæлтæ карз ниуазуйнæгти культури хæццæ базонгæ 'нцæ киристон доги агъомма мингай жнзти размж. Скифтж жма сжрматте хъеберхуарей кодтонце бæгæни, мудæй фунхтонцæ ронг, зудтонце сени аде дер. Аци ниуæзтæ еугурæйдæр нимад адтæнцæ табуйагбæл, æма се 'донуг исуадзунæн кенæ айдагъ зæрдидзæбæхæн ниуазæн нæ адтæй. Уæди рæстæги адем ниуезтей пайда кодтонце **жстжн хатт**, бжржгбони ржстжг, ниуазжн раттун ба хъжбжр кадгин адтæй. Рагон бердзейнаг историк Геродот финсуй, зæгъгæ, скифти алли зилди разамонгутæ анз еу хатт цæттæ кодтонцæ сæни ниуазæнтæ, сæ исесуни барæ ба адтæй, тугъди будури ка фескъуæлхтæй, айдагъдер еци ефседдонтен.

Нарти эпос ниуæзти равзурд федарæй бæттуй уæларви хæццæ. Хецæн кадæнгæ нин куд игъосун кæнуй, уотемæй бæгæни зæнхæмæ æрхъæрдтæй Хуцауи минæвар зæрбатуги фæрци; ронги дорин æма æртæ мудамæзтемæй Хуцаумæ ковуй Нарти æфсийнæ Сатана,

жма ж кувд кждджридджр барст жй. Æнжнгъжлти менеужгжй эпос хайгин кжнуй бжгжний (къумжли) кжхцж Уацамонги: тугъдон е 'скъужлхтдзийнждти туххжй ржститж дзоруй, зжгъгж, ужд кжхцж жхужджг жхе исесуй жма бжгъатжри цъухи размж бацжуй, сайжн дзубандитжмж ба ж бунатжй змжлгж джр нж кжнуй.

Нарти кадæнгитæ 'вдесунцæ, æ сæр сæрмæ ка хæссуй, тугъди будури æхсарæ равдесун ка зонуй, силгоймагæн кадæ ка кæнуй, æ губунбæл хуæцун ка фæразуй, ниуæзтæй бæрцæ ка зонуй, уæхæн адæми. Фингæбæл бадгæй, Нарти се 'фсармæ некæд фесафтонцæ: хе уорамун зудтонца ама ниуазга кодтонце ездоней, гагидеутте уадзгай. Знагта бера хаттити гъавтонца Нарти гуппурсарти барасуг кæнун æма сæ уой фæсте рамарун, фал син се еци фудвенда истнхжст канун са бон некæд бацæй. Æрвонгæй байзайуни туххæй Нартæ пайда кодтонцæ аллихузон мадзæлттæй. Зæгъæн, Урузмæг, знаги хæдзари бадгæй, æ кæрци медæгæй бакæнуй, Сатана ин ке равардта, еци ервæзунгæнæг хæтæл: ниуæзтæ си уадзуй, е ба гобанбæл кæлуй æма уоми гъаруй.

Нæ рагфидтæлтæн сæ цæржн бунжттж хужнхбжстжмж **жийевгж** ку рауаджнцж, ужд еци зин фадуæтти дæр сæ зæрдæ нæ исеййивтонце ниуезтей берце зонуни æгъдаубæл; фидæй-фуртме цудей енхестгонд, куд се уодварни агъазиау хæзна, уотæ, ема 'й фелтергай идарддер хъӕртун кодтонца. Фадзахст рауæнти Хуцау æма дзиуари ном ирдтонца айдагъ багаенийай кенæ къумæлæй, Фæндагсари ниуазæн дæр хестæртæ кæддæриддæр кувтонцæ сæр-сæргæнагæ багенийей. Енеуой хабертти ба адем пайда кодтонце, манголти **жрбампурсти дзамани ке базудтон-** цæ, еци арахъæй. Кувддзаутæ си сæхе гъæуай кодтонцæ æма расуг лæг фæууинæн нæ адтæй гъæунги. Ке зæгъун æй гъæуй, уотæ ма адтæй уавæртæмæ гæсгæ хуæнхаг хæдзари мæгур экономикæ дæр: хуари кадавар тиллæг фадуат нæ лæвардта ниуæзтæ берæгæйттæй уадзунæн. Сæхе фудæбонæй ка цардæй, еци хуæнхæгтæн уæгъдæ рæстæг нæ адтæй, æма ниуæзти гъуддаги се 'фсармæ нæ иронх кодтонцæ, фидтæлти кадæ дæлæмæ нæ уагътонцæ.

Кавказæгти цард ка 'ртаста, еци немуцаг бæлццон Вольдемар Пфафф 1869 анзи финста: «Еумæ райсгæй, ирæнттæ 'нцæ æрвонг адæм. Аллибон сæ карз ниуæзтæ нæ гъæуй». Ахургонд куд бафеппайдта, уотемæй Алагири издицинки заводи хецæуттæ бунæттон цæргути, ниуæзтæбæл æхцул ке нæ адтæнцæ, уой туххæй кустмæ истонцæ разæнгардæй.

Терки облести Дзеуегигъеуи зилди хужнхжгтж XIX жноси дуккаг жмбеси барж нж равардтонца саудегерганаган дар волка ама сана ками ниуазонца, уахан уагадона гъжуи медæгæ байгон кæнун. Паддзахи администраци аргъ кодта иристойнæгти ниуæзтæй бæрцæ зонуни æгъдауæн. 1870-аг æнзти агъоммæ, уæдта 1902 анзæй фæстæмæ æ тухи ка адтæй, еци къазнай сени монополи хуенхегти арахъ уадзуни жма бжгжни жхседуни барей не феццох кодта, ецег еци ниуæзтæ уæйæ кæнун не 'нгъизтæй.

Афжнттж цуджнцж, ржстжгутж сжхе жййивтонцж жма жрвонгдзийнади фидтжлтиккон мжсуг минкъийгай ихжлун байдждта. Будурмж раледзжг хужнхжгти материалон уавжр зингж фжннивжбжлджр жй жма хуари ужлджйттжй сосжггай уагътонцж арахъ, пайда си кодтонцж жнжгъжуаги. Сайтани хуаллаг жнцонжй

балхæнæн адтæй къохти, водкæ ема коньяк ба уæййаг адтæнцæ сæдæгай тукæнтти (XX æноси райдайæни Дзæуæгигъæуи, Хъизлари, Терки облæсти æндæр сахарти кустонцæ водкæ æма сæни дæсгай сæрмагонд кустуæттæ).

Раздæр æстæн хатт, айдагъдæр ахсгиаг цауи фæдбæл бæгæни ка ниуазта, еци æрвонг цардиуагæбæл æновуд адæми зундирахаст æййевун байдæдта æма сабургай се 'ргом хъæбæрæй - хъæбæрдæр æздахун байдæдтонцæ карз ниуæзтæмæ.

Ужхжнтти туххжй еу газет «Нжужг цард» (Тифлис) 1907 анзи 13 майи номери финста: «Ири фжсевжд расуг кжнунцж, арахъжн кжрон нжййес, сж цжсти лжг жрдо джр нжй, никки ба ма давгж джр кжнунцж...» Ужди ржстжги иннж газет «Терские ведомости» (Дзжужгигъжу), куд финста, уотемжй, арахъ ка уагъта жма 'й жнжзакъонжй ка ужйж кодта, еци сжудегергжнгути фулджр хай адтжнцж рацжргж силгоймжгтж.

Расугдзийнади фидбилизмæ **жхсжнадж** уазал цжстжй некæд кастæй. 1915 анзи Иристони гъæути (Алагири, Киристонгъæуи, Хумæллæги, Елхотти æма æндæрти) сходи унаффеме гесге Терки облести ефседдон губернатор инæлар Флейшер исæхгæдта къазнай сжнжужйжгжнжн тукжнттж, уæдта, хецæн адæймæгути къохти ка адтей, уехен ниуазендентте дæр. 96-анздзуд дæргъæвсаг Дæдтиати Джетъеса куд дзурдта, уотемæй адæми цæсти æхе ка бафтудта, ужхжн ниужзтжуарзагæ лæгбæл хъоди дæр ма бакæниуонцæ. Гъæуи хестæртæ уомжн ж тургъжмж бацжуиуонцж ема ин зегъиуонце: «Аци боней фæстæмæ махæй мабал уо, дæ фонс дæр мах хæццæ мабал хезæ, дæхуæдæг дæр нæ кувдмæ мабал цо, на хистма дар мабал цо, махæй абонæй фæстæмæ хъоди!..» Фиццаг дуйнеуон тугъди дзамани «сор» закъон ка ихалдта, еци фудгæнгути ба Дзæуæгигъæуи пъæлицæ административон æгъдауæй ивар кодта. Зæгъæн, 1915 анзи 11 апърели иваргонд **жрцуд**жй, сосжггай сжнж ка ужйж кодта, ужхжн дзолфицжн кустуати хецау Олисадзе Сергей, цæргæ ба кодта Марьинская (нур Маркуси) гъжунги 2-аг хждзари.

Советон хецаудзийнади дзамани карз ниуæзти нихмæ тох идарддер берге цудей, фал уоййасæбæл æнтæстгин нæ рауадæй. Уомжн жвдесжн – расугдзийнади уедæгтæ абони дæр ма цæрдуод жнцж. Фждеси гъжр игъусуй, Байати Гаппо 1920 анзи ке ниффинста, еци рæнгъити: «Афонæ 'й балæдæрун: нæ мæрдтæн, алли дзиуæрттæн арахъ æгириддæр ке на гът на ракæнæд еци мард, уæлиуонтæй æхецæн арахъ фæлдесуйнаг ка фæлгъауй!.. Е ба циуавæр дзиуарæ 'й, уотæ ка зæгъуй: «Уарзуй мæ зæрдæ бор фезонæг, цъæх арахъ... Зундей енхест, феткæдæттæг æхсаргин адæймаг расугей е хедзарей не рацеудзæнæй!»

Цума, еци курухон лæг æ фурзæрдристæй ке загъта, еци фæдзæхст балæдæрдзинан, зунди хуасæ нин исуодзæнæй? Æви... Уогæ уой фæдбæл ма нæ зæрди ес нæ газети хæстæгдæр номертæй еуеми сæрмагондæй æрдзубанди кæнун.

АДÆМТИ ФАРНÆ СÆ ХÆЛАРДЗИЙНАДÆЙ ИРÆЗУЙ

Евгъуд фæлладуадзæн бæнтти Самари цæргутæ исбæрæг кодтонцæ сæ сахари 435 анзи бæрæгбон. Уой фæдбæл дзиллон кадгин мадзæлтти ци берæ иуазгутæ архайдта, уони хæццæ адтæй Республикæ Цæгат Иристон-Аланий Сæргълæууæги ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Сергей МЕНЯЙЛО дæр.

Бæрæгбони мадзæлттæ райдæдтонцæ сахари бундорæвæрæг къниаз Григорий Засекини циртдзæвæнбæл деденгутæ исæвæрунæй. Еци номерæн гъуддаги архайдта Сергей Меняйло дæр. Æма æ радзубандий уотæ загъта:

- Самарæ мæнæн дæр æцæгæлон сахар нæй, мæ зæрдæмæ 'й арф райстон, Волги билгæрæнтти службæ ку кодтон, уæд. Нæ бæсти регионтæ гъомусгин æнцæ, уой хæццæ, сæ сæйрагдæр рахуæцæн тухæ ба æнцæ сæ цæргутæ. Президент Владимир Путин хумæтæги

нæ загъта: «Мах нæ историйæй, гъæздуг фидтæлтиккон æгъдæуттæ æма традицитæй гъæздуг ан». Æма уæрæсейæгти абони фæлтæртæ дæр æновуд гъæуама уонцæ фидтæлтиккон историй хæзнатæбæл, идарддæр хъæртун кæнонцæ адæмон традицитæ æма æгъдæуттæ. Самари еугур цæргутæн дæр арфæ кæнун Сахари бони фæдбæл! Мæ зæрдæ уин зæгъуй сабурдзийнадæ, царди еугур хуарздзийнæдтæ æма фæрнугадæ.

Фæстæдæр фусунтæ æма иуазгутæ бабæрæг кодтонцæ аци сахари сæрмагондæй арæзт этнокультурон комплекс «Адæмти хæлардзийнади парк».

Проекти исаразгути гъудима гасга, на учет парк агъаз уодзана Ужерасей Федераций адамти уодварнон культури хазната гъзуай канунан, региони цараег бера адамти 'хсан национ федудама халардзийнада гъомусгиндар канунан.

Парки еумæйаг архитектурон ансамбли хузи æрбунæттон æнцæ, Самари облæсти ка цæруй, еци адæмти культурæ æма истори æвдесæг «национ хæдзæрттæ æма тургътæ». Нерæнгæ æрæвардтонцæ инсæй хæдзари. Уони 'хсæн – мах адæми къона дæр. Самари цæрæг иристойнæгтæ зæрдиагæй байархайдтонцæ, цæмæй мах хæдзарæ иннети 'хсæнæй уæлдай бæрæг дара – е 'ндаг бакаст ин исфæлгонц кодтонцæ, Хонсар Иристони цæугæдæнтти билгæрæнтти ке æрæмбурд кодтонцæ, еци аййев дортæй.

Уæхæн агъазиау комплекс исаразуни хъæппæрес кæмæй рацудæй, уонæй еу æй Самари облæсти цæрæг адæмти цæдеси сæрдар, Хонсар Иристонæй рацæуæг Хугати Ростислав.

Æма нур фусунтæ сæ кадгин иуазгути хæццæ еумæ байгон кодтонцæ «Адæмти хæлардзийнади парк». Бæрæгбони архайгутæ бабæрæг кодтонцæ еугур национ тургътæ дæр.

Дзиллон хабархæссæг фæрæзнити минæвæртти хæццæ дзубанди кæнгæй, Сергей Меняйло куд баханхæ кодта, уотемæй проектæн æ ахедундзийнадæ айдагъ æ асæй нæй, фал, Волги билгæрæнтти цæрæг берæ адæмти минæвæртти æнгом ке кæнуй, уомæй. Уой фæдбæл уотæ загъта:

– Адæймаги арæзт уотæ 'й, æма ни алкæмæндæр ес минкъий райгурæн бæстæ. Æма аци парки фæрци берæ адæмти минæвæрттæн фæззиндтæй фадуат сæминкъий райгурæн бæсти фарнæ банкъарун. Уой хæццæ, облæсти еугур цæргутæн ба фулдæр гæнæнтæ фæззиндтæй кæрæдзей национ культурæ æма æгъдæутти хæццæ хуæздæр базонгæ унæн.

Цæгат Иристони разамонæгæн Самари адтæй æндæр фембæлдтитæ дæр.

АРФÆ КÆМИ КÆНУНЦÆ, УОМИ ЦАРД ДÆР РАЙДЗАСТДÆР КÆНУЙ, ФАРНÆ ДÆР СИ ФУЛДÆР КÆНУЙ!...

НÆ НАЦИОН АЙЙЕВАДИ СÆРБÆЛТАУ СÆ ФÆЛЛОЙНÆ АГЪАЗИАУ ÆЙ!..

Уотæ федарæй зæгъун æнгъезуй Паддзахадон Дигорон драмон театри коллективæй. Уомæ гæсгæ ин кадæ ес нæ Иристони дзилли 'хсæн, театри исфæлдистадон архайгутæй беретæ хуарз зундгонд æнцæ театрдзаутæн. Сæ искурдиадæн æма æновуд фæллойнæн нæ национ аййевади райрæзти сæрбæлтау син аккаг аргъгонд цæуй.

Уомжн еума жвдесжн жй жма си цалджр бабжй цитгингонд жрцуджнцж кадгин хужрзеугутжй.

Габети Хетæгæн исаккаг кодтонцæ Цæгат Иристони адæмон артисти ном, Бесати Викторийæн ба – нæ республики æскъуæлхт артисти ном.

Уомæй уæлдай, Цæллати Владимир, Дæгуйти Ларисæ æма Хадати Зæлинæ хуарзæнхæгонд æрцудæнцæ Цæгат Иристони Кади грамотитæй.

Хуæрзеугутæ син зæрдиаг арфити хæццæ равардта Республикæ Цæгат Иристон-Аланий культури министри ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг КъуБАЛТИ Эльбрус.

Мах дæр син нæхе æма газеткæсгути номæй зæрдæхцæуæнæй арфæ кæнæн. Федарæй ни æруагæс кæнуй, идарддæр дæр нин нæ зæрдитæ ке барохс кæндзæнæнцæ сæ нæуæг исфæлдистадон æнтæстдзийнæдтæй.

ХУЗИ (галеуæрдигæй рахесæрдæмæ): ДÆГУЙТИ Ларисæ, ХАДАТИ Зæлинæ, ГАБЕТИ Хетæг æма БЕСАТИ Виктория.

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ». Республиканская массовая общественно-политическая газета «Дигора».

Сæйраг редактор: **САКЪИТИ Бариси фурт Эльбрус.** Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Къостай

номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг. Тел. 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00.

E-mail: gazeta-digora@inbox.ru. Нæ газети сайт: http://gazeta-digora.ru.

Газет исаразæг æма уадзæг: РЦИ-Аланий мухури æма дзиллон коммуникацити гъуддæгути фæдбæл Комитет.

362003, РЦИ-А, г. Дзæуæгигъæу, Димитрови гъæунгæ, 2.

Учредитель и издатель: Комитет по делам печати и массовых коммуникаций РСО-Алания. 362003, РСО-Алания, г. Владикавказ, ул. Димитрова, 2.

Газет регистрацигонд жй бастдзийнади, хабархжссжг технологитж жма дзиллон коммуникацити сфери Федералон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ 15 – 00141, 2017 анзи 14 апърели.

Газета зарегистрирована в Управлении Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по РСО-Алании. Регистрационный номер ПИ №ТУ15-00141 от 14 апреля 2017 г.

Газет мухургонд æрцудæй АБÆ «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская. 5а.

Газета напечатана в ООО «Издательство «Южный регион». 357600, г. Ессентуки, ул. Никольская 5 а.

Газет цæуй къуæре еу хатт – геуæргибони. Рафинсуни индекс: 73946.

Гацинсуни индекс. 73946. Тирэж **730**. Заказ №2095. Мухурмае гъжуама финст жрцжуа – 17.00; 17.09.2021. Мухурмае финст жрцуджй – 17.00; 17.09.2021. Нæ газетæй ист æрмæгæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редакций аразийæй. Уæдта гъæуама бæрæггонд уа, нæ газетæй ист ке æй, е.

Использование материалов допускается только с разрешения редакции. При пере печатке ссылка на газету «Дигора» обязательна.

Финстæгутæ, къохфинститæ, хузтæн рецензи нæ дæттæн, уæдта сæ автортæмæ дæр фæстæмæ не 'рветæн.

Рукописи не рецензируются и не возвращаются.

Газети ци æрмæгутæ рацæуа, уонæбæл бæрнондзийнадæ хæссунцæ сæ автортæ. Ответственность за опубликованные материалы, рекламу и объявление несет автор.